एकाइ ११ · एकजोर जुत्ता

अध्ययन टिपोट

BLE मा कस्तो प्रश्न सोधिन्छ

- **CDC को तालिका एकाइ होइन, सिप जाँच्छ:** शब्दभण्डार ६ · वर्णविन्यास ३ · भाषिक संरचना ७ · पठन बोध ७ · बुँदा टिपोट र सारांश लेखन ४ · निर्देशित रचना ३ · व्यावहारिक लेखन ३ · भाव विस्तार/व्याख्या ३ · पाठगत बोध ९ · निबन्ध लेखन ५
- **शब्दार्थ (२):** मौलिक तीन, आगन्तुक एक
  - शिष्ट
  - व्यथित
  - शुष्क
  - प्याकेट
- **शब्द पहिचान (२):** अनेकार्थी शब्द
  - साल
  - हार
  - ताल
  - कल
- **शुद्ध शब्द (१), वाक्य सम्पादन (२):**
  - ह्रस्व
  - पदयोग
  - शिरबिन्दु
  - दीर्घ
  - पदवियोग
  - लेख्य चिह्न
  - चन्द्रविन्दु
- **वाक्य परिवर्तन (३):** लिङ्ग, वचन, पुरुष वा आदर; भेदक, विशेषण, क्रियापद नबिर्सने
- **पठन बोध, व्याकरणिक (३):** ७५ शब्दसम्मको अनुच्छेदबाट द्वित्व र समस्त शब्द पहिचान; प्रक्रिया देखाउनु पर्दैन
- **बुँदा टिपोट, सारांश (४):** चार बुँदा, एक तिहाइमा सारांश
- **निर्देशित रचना (३):** बुँदाबाट कथा वा जीवनी, वा दैनिकी, संवाद, मनोवाद; बुँदा नछुटाउने
- **भाव विस्तार वा व्याख्या (३):** ‘एउटा शान्त घरको तलाउमा तनावरूपी तरङ्ग…’
- **पाठगत बोध (४):** एक दुई वाक्यका चार प्रश्न; अंशबाट
  - घटना
  - मूल भाव
  - परिवेश
  - चरित्र
- **लामो उत्तर (५):** जुत्ता फिर्ता गर्नु उपयुक्त थियो कि थिएन, जस्तो समीक्षा

पाठको सार

- **विधा: मनोवैज्ञानिक कथा:** ठुलो घटना मनमा
  - रहर
  - शङ्का
  - ईर्ष्या
  - लाज
- **लेखक:** महेशविक्रम शाह (जन्म वि.सं. २०२२)
  - आख्यानकार
  - प्रहरी सेवाबाट अवकाश
  - छापामारको छोरो (मदन पुरस्कार), सिपाहीकी स्वास्नी
- **मनोविज्ञान:** मान्छेको मन कसरी चल्छ भन्ने अध्ययन; चाहना भए पनि सामाजिक, आर्थिक अवस्थाले पूरा गर्न नदिन सक्छ

पात्र	को
म	कथा भन्ने; भाडामा बस्ने ‘हाकिमसाब’
गुलाफी	जेठी छोरी; ‘म’ को घरधन्दा गर्ने, विद्यालय जाने किशोरी; मुख्य पात्र
हर्कबहादुर	घरबेटी, गुलाफीका बुबा; पत्नीको नाम छैन
गङ्गा, उमा, गोविन्द	दुई बहिनी र भाइ
गौरी मिस	शिक्षिका; उनको जुत्ताको कुरा मात्र आउँछ

कथा, आठ अंशमा

- **१. अनुरोध:** दुई कच्ची घर, परिवारमा छ जना; ‘म’ सदरमुकाम जाने; दसैँ मुखमै; गौरी मिसको जस्तो कालो जुत्ता ल्याइदिन भन्छिन्
- **२. धागो:** जुत्ताको नम्बर थाहा छैन; खुट्टा नापेको धागो दिन्छिन्:
  - लगन
  - चलाखी
  - गरिबी
- **३. दोमन:** सबैलाई पुऱ्याउन रकम पुग्दैन; गुलाफीलाई जुत्ता, अरूलाई चकलेट; ‘चित्त बुझाएँ’: समस्याको बिउ

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
https://science-playground.com/learn/grade-8-nepali/ekjor-jutta

- **४. खुसी:** साँझ जुत्ता दिन्छन्; ‘ठ्याक्कै मिल्यो’; खुसीको टुप्पो
- **५. बदलिएको व्यवहार:** अरू खिन्न, ईर्ष्यालु; गुलाफीको अनुहार मुर्झाउँछ
- **६. हर्कबहादुर:** ‘शब्द चपाई चपाई’ तीन तर्क; ‘म’ को मथिङ्गल मच्चिन्छ
  - गुलाफी सानी
  - गाउँले कुरा उठाउँछन्
  - अरूसँग छैन
- **७. झ्याल:** गुन्द्रीमा परिवार, बिचमा जुत्ता; ‘एक दिन भाँडो फुट्छ’; बाआमालाई ‘म’ को नियतमा शङ्का; गुलाफी मौन, नङ कोतर्छिन्: सबैभन्दा पीडादायी ठाउँ
- **८. फिर्ता:** ‘अलि ठुलो भयो मलाई!’ बहाना; ‘रे’: कुरा आफ्नो होइन; दुई थोपा आँसुमा कथा सकिन्छ

सन्देश: राम्रै मनले गरेको काम पनि परिवार र समाजको अवस्था नबुझी गर्दा पीडा बन्न सक्छ

- गरिबीले साना रहर पनि थिच्छ; सबैलाई समान व्यवहार जरुरी
- ‘गाउँले के भन्लान्’ को डरले निर्णय बदलिदिन्छ; सोधेर नबुझे शङ्का बढ्छ

तत्त्व	यस कथामा
कथानक	अनुरोध → खुसी, ईर्ष्या, शङ्का → झ्यालको दृश्य (चरम उत्कर्ष) → जुत्ता फिर्ता
परिवेश	गाउँको कच्ची घर, सदरमुकामको बजार; दसैँ आउन लागेको बेला; गरिबी, लोकलाज
संवाद	छोटा, स्वाभाविक: ‘के भने?’, ‘सबैले राम्रो छ भने।’
द्वन्द्व	‘म’ को दोमन; रहर र परिवारको अवस्था; शङ्का र राम्रो नियत
दृष्टिविन्दु	प्रथम पुरुष: ‘म’ ले देखेको, अनुमान गरेको
भाषाशैली	सरल; अनुकरणात्मक (ठ्याङठुङ, टिलपिलाउनु, तरक्क); उपमा
उद्देश्य	गरिबी र सामाजिक डरले किशोरीको मनमा पारेको असर

गुलाफीको चरित्र: प्रमुख, केन्द्रीय पात्र

- काममा इमानदार; शिष्ट, सभ्य
- बालसुलभ रहर, उत्साह; चञ्चल, चलाख (धागाले नाप)
- गरिबी, बाआमाको आज्ञाबाहिर नजाने: विवश (‘ठुलो भयो’ को बहाना)
- कोमल मनकी, आज्ञाकारी (मौन, आँसु)
- रहर मारेर बाँच्ने गरिब किशोरीको प्रतिनिधि

शीर्षक: सुरु, बिच, अन्त्य जुत्तैमा; झ्यालको दृश्यमा पनि बिचमै; छ जनाको घरमा ‘एकजोर’ मात्र → सार्थक

लेखकका तरिका

- **तनावरूपी तरङ्ग:** पानीमा ढुङ्गा खसाले जस्तो असर एकबाट अर्कोमा फैलिन्छ; **हिउँ झैँ जम्दै:** उपमा
- **हाउभाउ:** नङ कोतर्नु, शिर झुकाउनु: नभनेको कुरा
- **कुराको गाँठो, समस्याको पेटारो:** भन्न गाह्रो भएको कुरा
- **उल्टो भनाइ:** ‘ठ्याक्कै मिल्यो’ पछि ‘अलि ठुलो भयो’
- **खुला अन्त्य:** पाठकलाई सोच्न छाड्ने

शब्दार्थ

शिष्ट / सभ्य: शान्त र नम्र स्वभावको / भद्र, राम्रो व्यवहार भएको
घरबेटी / कच्ची: भाडामा बस्नेले घरधनीलाई भन्ने शब्द / पक्की नभएको
सदरमुकाम / कमेरो: प्रशासनिक प्रमुख स्थान / घर पोत्ने सेतो माटो
मलिन / खिन्न: ओइलाएको, उदास / उदास, दिक्क
जिज्ञासु / आश्चर्यपूर्ण: जान्न चाहने / अचम्मले भरिएको
गम्भीर / खुलस्त: विचारमा डुबेको, नहाँस्ने / नलुकाई भनिएको, स्पष्ट
अचानक / तरङ्ग: एक्कासि / पानीको लहर
निवास: बस्ने ठाउँ
घोरिनु / हुर्रिनु: गहिरोसँग सोच्नु / वेगसित दौडनु
दोमन / अकमकाउनु: दोधार / यसो भनूँ कि उसो भनूँ भएर अलमलिनु
पुलकित / मुर्झाउनु: ज्यादै खुसी / ओइलाउनु
मथिङ्गल / तीक्ष्ण: मस्तिष्क / तिखो, धारिलो
प्रतीत / मतमतान्तर: आभास भएको / फरक फरक विचार
गुन्द्री / खोट: पराल, पाटको ओछ्याउने / दोष, नराम्रो कुरा
शुष्क / निन्याउरो: सुकेको, खस्रो / अँध्यारो अनुहार लगाएको
व्यथित / तरक्क: वेदनाले भरिएको / आँसु चुहिने किसिमले

- **भनाइ:**
  - दसैँ मुखमै हुनु (नजिकै आउनु)
  - चित्त बुझाउनु (नपुगे पनि सन्तोष मान्नु)
  - कुराको छेउ समाउनु (सुरु गर्नु)
  - भाँडो फुट्नु (लुकेको कुरा बाहिर आउनु)
  - आँखा लाग्नु (नराम्रो नियतले हेर्नु)
  - ओझेल हुनु (आँखाबाट हराउनु)
- **अनेकार्थी शब्द:** एउटै रूप, धेरै अर्थ; वरिपरिका शब्दले बताउँछन्: असार लाग्यो (महिना), असार कुरा (सार नभएको)
  - असार: आषाढ; सार नभएको
  - खोटो: नचल्ने पैसा; सल्लाको चोप
  - वर: दुलहा; नजिक
  - पक्ष: विवादको पाटो; पन्ध्र दिन
  - फल: परिणाम; फलफूल
  - नगर: सहर; निषेध
  - जग: पानी खाने भाँडो; घरको आधार
  - नाल: बन्दुकको नली; फोहोर बग्ने बाटो
  - हुस्सु: कुहिरो; मूर्ख
  - साल: वर्ष; साल रुख
  - लठारो: झमेला; मोटो डोरी
  - ताप: पिर; गर्मी
  - पुतली: खेलौना; पखेटा भएको किरो

- दाना: गेडा; पशुपक्षीको आहार
- ताल: पानी जमेको ठाउँ; चाल, ढङ्ग
- तर: तर (संयोजक); दुधको तर

- **आगन्तुक:**
  - चकलेट
  - नम्बर
  - हिल
  - प्याकेट
  - मिस

व्याकरण: लिङ्ग, वचन, समास

लिङ्ग: हर्कबहादुर **आइपुगे**, गुलाफी **आइपुगिन्**

कहाँ	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
नाम	भान्जा, गोरु, फुपाजु	भान्जी, गाई, फुपू
क्रियापद	प्रथम **भए**	प्रथम **भइन्**
पूर्ण पक्ष	**हेरेका** छन्	**हेरेकी** छन्

- **क्रियापद नबदलिने:**
  - उच्च आदर (गुरुआमाले सुनाउनुभयो)
  - पशुपक्षी (गाई चर्दै छ)
  - 'म', 'हामी' (फुपू र म गयौँ)

वचन: हरू नलागे पनि बहुवचन हुन सक्छ

एकवचन	बहुवचन	बदलिने
मैले **जितैँ**	हामीले **जित्यौँ**	सर्वनाम, क्रियापद
तिम्रा भाइबहिनी	**तिमीहरूका** भाइबहिनी	भेदक
चराले **बनायो**	चराले **बनाए**	क्रियापद मात्र
यो नानी **अग्ली छे**	**यी** नानीहरू **अग्ला छन्**	सङ्केत, नाम, विशेषण, क्रियापद

- **बहुवचनमा लिङ्ग हराउँछ:** केटीहरू अग्ला छन्; बहिनीहरू बजार गए

समास: बिचका विभक्ति, संयोजक हटाएर एउटै शब्द बनाउने काम; बनेको शब्द **समस्त शब्द**; खोलेर फर्काउने काम **विग्रह**; समस्त शब्द जोडेर लेख्ने

के फर्कन्छ	समस्त शब्द	विग्रह
र, वा	नाफानोक्सान	नाफा **वा** नोक्सान
विभक्ति	श्रमजीवी	श्रम**ले** जिउने
विशेषणको पूरा रूप	ठुल्दाइ	**ठुलो** दाइ
सङ्ख्या, समूह	दशनङ्ग्रा	दश नङ्ग्रा**को समूह**

- **समास ↔ विग्रह:**
  - पूजासामग्री: पूजालाई सामग्री
  - गहुँगोरो: गहुँ झैँ गोरो
  - मानापाथी: माना र पाथी
  - डाँडापारि: डाँडादेखि पारि
  - फेदटुप्पो: न फेद न टुप्पो
  - त्रिभुज: तीन भुजाको समूह
  - दशगजा: दश गजको समूह
  - प्रतिवर्ष: हरेक वर्ष
  - सयपत्री: सय पत्र छन् जसका, त्यो (फूल)
  - लामकाने: लामा कान छन् जसका

वर्णविन्यास: हलन्त र अजन्त

- **हलन्त:** व्यञ्जनमा टुङ्गिने; **अजन्त:** स्वरमा टुङ्गिने; बोली हेरेर हलन्त नलगाउने
- **तत्सम:**
  - भगवान्
  - विद्युत्
  - साक्षात्
  - जगत्
  - श्रीमान्
  - आशिष्
- **क्रियापद:** जान्छन्, पढ्छिन्; गर्छस्, गर्छेस्; पढ्
- **विस्मयादिबोधक:** उफ्, धत्
- **अजन्त:**
  - बतास, गरिब, बजार, बादल
  - सूचना, केवल, सहित, आकाश
  - झलमल, खुसखुस
- **उनी गइन्:** महिला गएको; **ऊ गइन:** महिला नगएको

रचना

बुँदाबाट कथा:

- नाम, ठाउँ, समय दिने
- बुँदाको क्रम नबिगार्ने, नछुटाउने
- भूत कालमा (गयो, देख्यो)
- एक दुई ठाउँमा संवाद
- मिल्ने शीर्षक, अन्त्यमा सन्देश

सोधपुछ:

- नम्र बोली (हजुर, कृपया)
- नबुझेको फेरि सोध्ने
- के जान्नु छ पहिल्यै टिप्ने
- धन्यवाद दिने
- बिचमा नरोकी सुन्ने

प्रायः हुने गल्ती

✗ गुलाफीको खुट्टाभन्दा जुत्ता ठुलो
✓ 'ठ्याक्कै मिल्यो'; घरको परिस्थितिले नमिल्ने बनायो

✗ 'चराले बनाए' मा हरू छैन, एकवचन
✓ क्रियापदले बहुवचन बताउँछ

✗ विग्रह जोडेर, समास छुट्याएर
✓ समस्त शब्द जोडेर, विग्रह छुट्याएर

✗ 'आएन' मा हलन्त
✓ आएन अजन्त; उनी गइन् (हलन्त)